

مهولهوی ناسی چیه و مهولهوی ناس کین؟

طه فیضی زاده

مهولهوی ناسی چیه؟ بهخته وهرم که به ناوی ماموستای زانستگهی ئازادی ئیسلامی مهاباد و لیکۆلهر (محقق - پژوهشگر) له ۱۳۷۰/۴/۱ و پاشان له ۱۳۷۰/۶/۲۷ دا له پهستا له جیژنی بیره وریکانی نظامی و شههیریاری دا به شداری م کرد. له ههردووکیان دا وتاری خۆم خویندوه. سهژدیری وتاره کان بریتی بوون له: «انعکاس افکار و آثار نظامی گنجوی در ادب کردی» و «نظری بر سه ترجمه منظوم از حیدر بابایه سلام». ئه و وتارانه له رۆژنامهی فروغ آزادی، تبریز، ژماره ۱۳۷۰/۶/۲۸ و ۱۳۷۰/۶/۳۱ و گوڤاری ئاوینه، ژماره ۱۵، سالی ۱۳۷۱ چاپ بوون. بهخته وهر تریش بووم که وابنکهی جیژنی بیره وهری له مهولهوی کورد له سقز، له منی خواستۆته وه که وهک قوتاییک له و کۆرهی دا به شدار بم. کهک له مه بهسته کان وه رگرم و شت فیر بم و تیشووی زانستی له گهل خوم بهر مه وه و تامه زرۆ پیم بچی.

من پیشوو، له سالی ۱۳۶۶ ههتاوی دا ههستم به لیکۆلینه وه له کار و ئاکار و ئه سه واری مهوله وی کورد کرد و له نامه ی ۱۳۶۶/۱۲/۱۸ دا له زانستگهی مه هابادم ویست که ههلیک بر خسینی و به و بۆنه وه جیژنیک پیک بهینی.

مهولهوی ناسی که بۆیه کهم جار له ژماره کان ۲۲، ۲۳ ی گوڤاری سرود دا باسم لی کرد. ئه و لکه له زانست شیعه کان مهولهوی کوردده خاته بهر باس و لیکۆلینه وه و شی کردنه وه.

هیندیک له شیعه کان مهولهوی کورد پئوستیان به لیکۆلینه وه و مانالی دانه وه

هه به وه کوو:

سهروه بان عهین عهینم خهم وهردهن
هوون چون چهشمه ی عهین نه عهین سه رکوردهن
یهند دهر دو ئاهم عهین که ردهن بی نوور
وه ختن ههشت کهم بۆنه پهنجه ی مه شهوور

که هه رکه سه، بیرو باوه ریکی هه به له سهرمانا کردنه وه ی ئهم دوو دیره شیعرانه
ئه وه ش مانا که ی: له بهر پیری و کهم هیزی، سهرم ناوه ته سهر گۆچانه کهم و ئه وه ندهش
زۆرم داوه تی، گۆچانه کهم چه میوه ته وه. ئه وه ندهش فرمیسکم رزاوه، له چاوه گی
چاومه وه سهری کردوه، سۆمایه چاوم رووناکی لی براره. به رۆژا رۆژم چاوی تا
بزانه نوژی نیوه زو و ئیوارهم، که ی دینه پیش؟

که وابووه خته ههشت ره کاتی ئه و دوو فه رزه ام له پینج فه رزه، کهم بیته وه! بزانه
یه کیك له مه وله وی ناسان، به ناوی دۆکتور موحه مه د سه دیقی مفتی زاده (۱۳۳۴ -
۱۴۰۵ هق) چ ده لی: «بری له هۆنراوه کانی خوالیخۆش بوو مه وله وی مانایه کی تایه تیان
هه به که هه موو که س ناتوانی ئه و مانایه بدۆزیته وه و تیی بگاوه مه به سستی ده رخا (۱)»
ههروه ها له راده ی کارامه یی و وه ستایی مه وله وی له دانانی غه زه لی و فه سیده دا ده دوی.
بۆ وینه پاش لیکۆلینه وه نیشان ده دری که مه وله وی ته شبیهی زۆر ده کار هیناوه. به لام
چۆن؟ جینی مشبه و مشبه به ی گۆریوه. که کهم شاعیره به ناوبانگه کانیش له ده سه لاتیان دا
به: له باتی ئه وه ی رووی ئازیز، به گۆل ته شبیه بکا، گۆلی به رووی ئازیز شوبه اندوه.
وهك:

گول چوون رووی ئازیز نه زا که ت پۆشا به فراوان چوون سه یل دیده ی من جۆشا
یانی: گۆل وه کو رووی ئازیز په رده ی حه یای له بهر کردو ئاوی به فران چه شنی فرمیسکی
چاوم به خور هاته خوار.

پیره میزدیش (۱۲۸۸ - ۱۳۶۹ هـ ق) هەر لاسای ماموستا مهولهوی کردۆتهوه و
خۆی به شاگردی وی زانیوه و ئه و دێر، شیعره‌ی به‌سورانی ئاوالی کردووه:
«گول شیوه‌ی روخسار ئازیز ئه‌نوینی بولبول به روویاوه‌ک من ئه‌خوینی (۲)»

له‌و بواره‌دا، راده‌ی کار لێ کردنی شاعیرانی پیش مهولهوی له مهولهوی و هه‌روه‌ها
کارتی کردنی مهولهوی له شاعیرانی دوا‌ی خۆی (تأثر مولوی از شاعران متقدم و تأثیر
مولوی در شاعران متأخر بعد از خود) هه‌لده سه‌نگیندری.

بی‌گومان ملامصطفی بیسارانی (۱۰۵۲ - ۱۱۱۳ هـ ق) و چهند شاعیری پیش
(مولوی) مهولهوی کاریکی زۆریان له مهولهوی دا کردووه. ئه‌ویش له گه‌لێک له
شاعیرانی پاش خوی کار کردووه. ئه‌وه‌تا شاعیری گه‌وره هه‌لکه‌وتووی وه‌ک پیره‌مێرد
ئاوا له مهولهوی ده‌دوی:

له هه‌موان پیشتر سای سینه‌سافان	مخدومی معدوم مهولهوی جافان
ئهبیاتی یوسف دیوانی خانا	مه‌لاکه‌ی گۆران شاعیری دانا
ئه‌شعاری ره‌نگین دیوانه‌که‌ی شه‌م	واته‌ی ره‌نجووری ده‌روون پرله‌غه‌م
من که له شیعر ناگه‌مه‌ ئه‌وان	هاوار ئه‌به‌مه‌ باره‌گای یه‌زدان
منیش دوا‌ی ئه‌وان ئه‌روم به‌نوبه	له‌گه‌ونا ه‌تۆبه به‌خشنده تۆبه (۳)

ئه‌و زانسته - مهولهوی ناسی - بارودۆخی میژوویی مه‌لبه‌ندی ئه‌و شوینه‌نیشان ده‌دا
که مهولهوی تیدا ژیاوه‌و له‌رووی هه‌ل و مه‌رجی ناوچه‌وه مهولهوی پترو باشتر
ده‌ناسپری و ده‌ناسینی.

مهولهوی ناس کین؟ به‌وه‌که‌سانه ده‌لین مهولهوی ناس، که به‌که‌لک وه‌رگرتن له‌زانستی
مهولهوی ناسی له مهولهوی ده‌کۆلنه‌وه. من لێره‌دا کار و ئاکار و ئه‌سه‌واری هیندی‌ک له
مهولهوی ناسان نیشان ده‌ده‌م:

۱- ماموستا سهید تاهیر هاشمی (۱۳۳۲ - ۱۴۱۱ هـ ق) نووسەر - شاعیر لیکۆلەر و خوش نووسی به ناوبانگک یه کیگ بوو له مهولهوی ناسانی هه ره مهزن که شیعره کانی هه ره رهق و دیزواری مانا ده کرده وه و کانگای متمانای باوهر پی کراو بوو. بۆ که م وینه یی وی ئه وه نده به سه که بلین بلیمه تیگی وه ک ماموستا مه له عه بدولکه ریمی موده پرپس و هه ره ها ماموستا بابامردوخ روحانی (۱۲۹۹ - ۱۳۶۷ هـ ش) له کتیبه مه زنه کانی خو یان دا - دیوانی مهولهوی لیکدانه وه به سۆرانی، به غدا، ۵۴۴ لاپه ره، ۱۳۸۰ هـ ق و تاریخ مشاعیر کرد جلد اول - تهران - انتشارات سروش، ۱۳۶۴ هـ ش - پشتیبان به بیرو رای وی به ستوه. چهند و تاریخی له گۆقاری سروه و ماموستای کورددا هه ن له مه ر مهولهوی، که تا ئه ورۆ چاک تر له و بیرو رایانه مان نییه. من، خۆم له سالی ۱۳۶۶ هـ ش له خزمه ت وی دا به شداریمان بوو له جشنواره جنگک له مه هاباد چهند مه به ستم له مه ر مهولهوی لی پرسی. زانیاریکی زۆری دامی. له وی له پله و پایهی ئه وه هه لکه و توه گه یستم. هه ر که س له و بواره ی دا هه ر تیگیرویکی بووبا بۆی جی به جی ده کردو سه رچاوه ی بۆ ده ست نیشان ده کرد.

۲- ماموستا محمد صدیق مفتی زاده (۱۳۰۰ - ۱۳۶۳ هـ ش محزون) نووسەر، شاعیر و لیکۆلەر و مهولهوی ناسی به ناوبانگک، کارگه لی ئه ده بی گرینگی به جی هیئاوه ن. به لام کاری وی له مه ر مهولهوی له هه موان گرینگ تره.

له ساله کانی نیوان ۱۳۳۸ - ۱۳۴۲ هه تاوی که سه ر نووسه ری رۆژنامه ی کوردستان بوو له ماوه ی ئه و چوار ساله دا زنجیره و تاریکی له و رۆژنامه دا چاپ ده کرد له ژیر سه ر دیری له هه ر گۆلزاری گولی که زۆر تر ده پرژا سه ر مهولهوی.

دوایه ش کتیبیکی نووسی به ناوی شی کردنه وه ی دیوانی مه لا عه بدوره حیم مهولهوی که ۲۵۰ پارچه هونراوه ی مهولهوی کۆوشی کردو ته وه، له لام هیشتا چاپ نه کراوه (۴) خۆی هۆی هۆگر بوونی به مهولهوی ئاوا ده نووسی:

«...هه ر له مندالیمه وه خه ریک بوونی خویندنه وه ی هۆنراوه کانی مهولهوی و لی دوان

له مانا کانیان له لایه نهدامانی بنه ماله که مان و دوستانه وه هانی دام که پیوه ندیکی به تین له گه ل زمان و ته ده بی کوردی دا بهینمه گۆزی. کاکم موحه ممه د میهری به گک له شاری ره واندزه وه دا نامه ی بۆنارد بووم که تاه توانم کار له سهر ته سه واری مه وله وی بکه م...» من وه ختیگ له تاران خویندکار بووم له سالی ١٣٤١ هه تاوی و تاریکم دابه خزمهت کاک دوکتور مفتی زاده به سهردیبری چه پکه گولی ژاکاو که له رۆژنامه ی کوردستان، ژماره ٣٦، به فرانباری ١٣٤١ دا چاپی کرد. ههروه هاله مه ره مه وله ویوه زوزم که لک لی وەرگرت. من پیم وابوو ته و شیعره ئی مه وله وییه:

من و ده ماوه ند شهرتیومان به ستهن من غه م و ته و ته م تاوه روی مرده ن

به لام ماموستا له سهر ته و باوه ره ی بوو ته مه گۆرانییه و فری به سهر مه وله وییه وه نه داوه. چه ند که سی دیش له مه وله وی ناسان هه ن. له هه موان شاره زاتر پیره میردی سولیمانیه (سوله یمانیه) (١٢٨٨ - ١٣٦٩ هه ق) که له ته مه ن ١٥ سالانه دا مه وله وی دیوه. دوابه ش له ته واوی ژیا نی دا به ناوی مامۆستای شاعیرانی کوردی ناسیوه و ته و نده خوشی و یستوه که دیوانی مه وله وی شیعر به شیعر خسته وه ته سهر سوۆرانی و له سالی ١٩٣٥ دا له چاپخانه ی ژیا ن له سوله یمانیه له چاپی داوه. ههروه ک خۆی ده لی:

مه وله وییم دی بوو ته وسا که مابوو له تافی پیری ئیستای من دابوو
ته و چه ند شیعرانه ی بۆبه جی هیشتوووم ته یکه م به تاسه ی عومری رابوردوووم (٥)

ته وه بوو چه ند مه به ستیک له مه ره مه وله وی - شاعیری پشت به خودا به ستوو.
نه نوستوو له باره گای خانه دانی نه قشبه ندی دانیشتوو - فرشته بانگ هیشتوو به دنیا
رانه گه یشتوو تیکه یشتوو، له ئاکامدا پیکه یشتوو والسلام.

سه‌رچاوه‌کان:

- ۱- روژنامه‌ی کوردستان، ۸ جوزەردان ۱۳۴۲ ژماره ۲۰۹، ل ۶.
- ۲- دیوانی پیره‌مێرد، محمدرسول (هاوار) به‌غدا - چاپخانه‌ی العانی ۱۹۷۰ ز - ل - ۱۷۲.
- ۳- هەر سه‌رچاوه‌ی سه‌روو - ل - ۲۷۲.
- ۴- مشاهیر کرد - جلد دوّم - بابا مردوخ روحانی (شیوا) انتشارات سروش - ۱۳۶۶ ص ۴۷۵ - گوڤاری سروه - ژماره ۷ ل ۲۶
- ۵- دیوانی پیره‌مێرد - محمدرسول (هاوار) ص ۲۴۰

نووسەری و تارى مه‌وله‌وى ناسى چىبه‌و مه‌وله‌وى ناس كىن؟ له ۶ په‌ره‌دا. كه له جیژنی بیره‌وه‌رى له مه‌وله‌وى كورد له سقزدا به‌شدارى بوو. و وه‌ك قوتابێك گویى بۆره‌وا نوێژو ده‌نگ بیژو گه‌وه‌هر رێژان هه‌لخست و ئافه‌رىنى گوت بو پێك هه‌ینه‌ران و به‌ رێوه‌به‌رانى جیژنه‌ كه‌ چونكوو داىكى باشیان داخست بۆگشت شاره‌كانى تری كورده‌واى به‌راستى ته‌وان داهه‌ینه‌رو راهه‌ینه‌ر بوون. زمان لال و قه‌له‌مم كۆله‌ له‌ په‌سند كردنیا. كه‌ وابوو چاكه‌ بیژم خودا بویان تى هه‌لئینه‌وه‌ه. بوشیان تى هه‌لدینه‌ته‌وه‌ - طه‌ فیضی‌زاده

تبریز - هاوینی ۷۴